

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.9.24>

УДК 336.7

У. З. Ватаманюк-Зелінська,

д. е. н, професор, професор кафедри фінансового менеджменту, Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4971-5763>

К. С. Міщенко,

здобувач вищої освіти спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-5148-3577>

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ В УПРАВЛІННІ РИЗИКАМИ БАНКІВ

U. Vatamanyuk-Zelinska,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Financial Management, Lviv Ivan Franko National University

K. Mishchenko,

Applicant of higher education specialty «Finance, banking, insurance and stock market», Lviv Ivan Franko National University

USE OF INTERNATIONAL STANDARDS OF BANK RISK MANAGEMENT

У статті досліджено сутність категорії Базельських угод, зокрема акцентується увага на стандартах Basel III, що є основою сучасного регулювання банківської діяльності.

Охарактеризовано суть трьох версій Базельських угод щодо вимог стосовно капіталу, ліквідності та оцінки ризиків банківських установ; встановлено їх переваги та недоліки. Визначено вплив стандарту Basel III на фінансові показники національних банківських систем та проаналізовано

виклики, з якими стикається банківська система України при імплементації цих стандартів. Особлива увага приділяється проблемам недостатнього капіталу, складнощам із забезпеченням ліквідності та специфіці регуляторного середовища. Наводяться приклади успішного застосування Базельських стандартів, що дали уникнути серйозних фінансових потрясінь в Україні.

The article examines the essence of the category of Basel agreements, in particular, attention is focused on the Basel III standards, which are the basis of modern regulation of banking activity. The Basel Accords define capital, liquidity and risk assessment requirements aimed at ensuring the stability of the banking system. The article describes the essence of the three versions of the Basel Accords, compares their advantages and disadvantages, and determines the level of influence on the banking system. The level of implementation of Basel III standards in different countries was studied. The impact of the implementation of Basel III standards on the financial performance of banks around the world is determined. It has been studied that Basel III standards continue to have a positive impact on banking systems, improving their stability and reducing the level of risks. However, the implementation and adaptation of these standards in different countries takes place at different speeds and efficiency, in particular in Ukraine, which, although it shows progress, still has a number of challenges. Particular attention is paid to the problems of insufficient capital, difficulties with ensuring liquidity and the specificity of the regulatory environment. Based on this, the trends of changes in capital and capital requirements of the banking system of Ukraine during 2001-2024 were analyzed. The dynamics of the liquidity coverage ratio and the ratio of net stable financing were also studied. Credit risk management of banks has been assessed as one of the most dangerous and widespread types of risk. In particular, the dynamics of the share of non-performing loans in the banking system of Ukraine during 2018-2024 were studied and compliance with the economic norms of credit risk determined by the National Bank of Ukraine was analyzed. A number of specific challenges for the banking system of Ukraine caused by the implementation of Basel III standards have been identified. However, the opportunities and advantages for the Ukrainian banking system provided by the implementation of the Basel Agreements have been identified. It is emphasized that the implementation of the Basel agreements contributed to strengthening the banking system of Ukraine,

increasing its resistance to external and internal shocks, and improving general financial indicators.

Ключові слова: міжнародні стандарти, Базельські угоди, Basel III, банківська система, капітал, ліквідність, кредитний ризик, управління ризиками.

Keywords: international standards, Basel agreements, Basel III, banking system, capital, liquidity, credit risk, risk management.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема адаптації банківських систем до вимог міжнародних стандартів, зокрема дотримання Базельських угод, є актуальною для багатьох країн світу, включаючи Україну. Впровадження цих стандартів вимагає від банків перегляду підходів до управління капіталом, оцінки ризиків та забезпечення їх ліквідності. Це питання набуває особливої значущості в умовах глобальної економічної нестабільності та підвищеної безпеки фінансових ринків.

З огляду на це, необхідність дослідження та впровадження Базельських угод пов'язана з важливими науковими завданнями, такими як удосконалення моделей ризик-менеджменту, розробка нових підходів до оцінки фінансової стабільності банків та забезпечення їхньої стійкості до зовнішніх шоків. Практичні аспекти проблеми включають необхідність адаптації банківського сектора до нових регуляторних вимог, що є критично важливим для забезпечення економічної стабільності та підтримання довіри з боку міжнародних інвесторів і партнерів.

Таким чином, вирішення проблеми впровадження стандартів Базельського комітету з банківського нагляду в банківській системі України має як наукове, так і практичне значення. Наукові дослідження в цій сфері можуть сприяти розвитку нових підходів до управління банківськими ризиками, тоді як практичні результати впровадження цих стандартів дозволять підвищити стійкість банківської системи до кризових явищ і покращити її конкурентоспроможність на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика банківського регулювання та дослідження міжнародних стандартів управління банківськими ризиками висвітлюється в наукових працях вітчизняних та зарубіжних фахівців: Науменкової С. [4], Блащук-Дев'яткіної Н.З. [5], Копилової О., Пічугіної Ю., Залецької І. [6], Коваленка В., Шелудька С., Радової Н., Муршудлі Ф., Гончар К. [8], Дудукалової О., Матвієнко Г. [13] та інших. Серед вітчизняних науковців слід відзначити дослідження С. Науменкової, яка вивчає впровадження міжнародних стандартів в українську банківську систему. Її праці зосереджені на адаптації світового досвіду до національних умов і вивченні впливу міжнародних стандартів на стабільність банківської системи України. Натомість, роботи таких закордонних дослідників, як Е. Карлетті [9], А. Такора [10] та Р. Де Янга [11], зосереджені на дослідженнях впливу міжнародних стандартів, зокрема рекомендацій Базельського комітету, на банківську систему та управління ризиками. Вони досліджували зв'язок між достатністю капіталу та ризиками ліквідності, а також питання щодо нагляду за банківськими установами.

Проте, незважаючи на наявність наукових публікацій з цього питання, проблема впровадження міжнародних стандартів у практику управління ризиками банківських установ залишається недостатньо вивченою. Тому є необхідність у систематизації сучасних міжнародних стандартів управління ризиками та дослідженні їх впливу на національні банківські системи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головна мета статті полягає в дослідженні міжнародних стандартів управління ризиками банків, головними з яких є стандарти Базельського комітету з банківського нагляду та їх використання в регулюванні діяльності банківських установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективне управління ризиками є запорукою стабільного функціонування банківської системи кожної держави. Глобалізація фінансових ринків і постійні зміни в економічному середовищі висувають нові вимоги до банківського сектору, зокрема щодо управління ризиками. Головною міждержавною організацією з регулювання діяльності банківських послуг є Базельський комітет з банківського нагляду (BCBS).

BCBS є міжнародним органом, що був заснований у 1974 році і складається з представників центральних банків та органів нагляду за банками з різних країн. BCBS розробляє стандарти та рекомендації, що охоплюють різні аспекти управління банківськими ризиками, зокрема кредитним, ринковим, операційним, ліквідним і концентраційним ризиками [1].

Основне завдання Базельського комітету полягає у розробці та впровадженні стандартів регулювання діяльності фінансово-кредитних установ у формі угод, які є обов'язковими та включаються в нормативно-правові та законодавчі акти країн [2]. Під час створення цих стандартів комітет керується двома головними принципами: 1) всі банки повинні рівною мірою дотримуватися стандартів, без надання переваг окремим установам; 2) банківське регулювання повинно бути надійним [3]. Метою комітету є забезпечення єдиного підходу до розробки стандартів для фінансово-кредитних установ та усунення недоліків і розбіжностей у банківському регулюванні різних країн світу [3].

BCBS розробив низку стандартів та рекомендацій, що спрямовані на забезпечення стійкості банків до різних видів ризиків. Найбільш відомими стандартами, що мають вплив на світову банківську систему є Базельські угоди. Ці стандарти зазвичай впроваджуються національними регуляторами в різних країнах і мають суттєвий вплив на регуляторну політику та діяльність банківських установ. Вони використовуються для регулювання банківського капіталу, а також спрямовані на забезпечення стабільності банківських систем, підвищення стійкості банків до фінансових шоків та зниження системних ризиків [4].

Розглянемо три версії угод, кожна з яких удосконалює попередню: Базель I, Базель II та Базель III (табл.1).

BCBS і Базельські угоди забезпечили еволюцію підходів до управління банківськими ризиками. Кожен наступний Базельський стандарт підвищував вимоги до банківських установ, адаптуючись до нових викликів, які ставили фінансові кризи та економічні зміни. З моменту введення в дію Базельських угод, світовий банківський сектор активно адаптується до нових вимог, що

регулюють капітал та управління ризиками. Складність впровадження цих стандартів та їхня нерівномірність у різних країнах залишаються важливими проблемами, що вимагають подальшого вдосконалення глобальної банківської системи.

Таблиця 1. Базельські угоди

Критерій	Рекомендації BCBS	Basel I (1998)	Basel II (2004)	Basel III (2010)
Загальний опис	Спрямовані на встановлення міжнародних стандартів і наглядових підходів для зміцнення стабільності банківської системи.	Визначав мінімальні вимоги до капіталу банків, встановлюючи, що банки повинні мати капітал не менше 8% від своїх ризикованих активів.	Розширив вимоги до капіталу, включивши ринковий і операційний ризики, та ввів трирівневу структуру: мінімальні вимоги до капіталу, наглядовий процес та ринкову дисципліну.	Реакція на фінансову кризу 2007-2008 років, що підвищила вимоги до якості капіталу, ліквідності та стійкості банків. Вперше було введено LCR та NSFR.
Фокус	Всі види ризиків	Кредитний ризик	Кредитний, ринковий, операційний ризик	Всі ризики, з акцентом на системний ризик і ліквідність
Обов'язковість	Рекомендаційний характер	Обов'язковий стандарт	Обов'язковий стандарт	Обов'язковий стандарт
Складність	Низька	Низька	Висока	Дуже висока
Глобальне впровадження	Нерівномірне	Широке	Широке, але нерівномірне	Нерівномірне
Переваги	Гнучкість, всеохопність	Простота і зрозумілість. Універсальність: Стандарт швидко був прийнятий багатьма країнами, що сприяло стабільності глобальної банківської системи.	Ширший підхід, гнучкість	Підвищена стійкість, зниження системних ризиків
Недоліки	Відсутність юридичної сили	Обмежений фокус	Складність, недостатній фокус на системних ризиках	Високі витрати, нерівномірне впровадження на глобальному рівні.
Вплив	Значно посилили вимоги до капіталу та управління ризиками, що сприяло підвищенню стабільності та надійності міжнародних банківських систем.	Базель I став основою для подальшого розвитку міжнародних стандартів банківського нагляду. Він заклав фундамент для більш комплексних підходів до управління ризиками.	Базель II сприяв удосконаленню управління ризиками, але водночас його складність та деякі прогалини стали очевидними під час фінансової кризи 2007-2008 років.	Базель III сприяв підвищенню стійкості глобальної банківської системи, хоча деякі банки зіткнулися з викликами щодо відповідності новим вимогам.

Джерело: сформовано на основі [3-11].

У сучасних умовах інновацій та нестабільності, впровадження міжнародних стандартів управління ризиками має різний ступінь успішності в різних країнах, залежно від регуляторних умов, економічного розвитку та специфіки національних банківських систем. Наприклад, розвинені економіки, такі як США, Великобританія та Євросона, активно впроваджують стандарти Basel III, забезпечуючи високий рівень стійкості своїх банківських систем (табл.2).

Таблиця 2. Рівень впровадження стандартів Basel III у різних країнах

Країна	Впровадження Basel III	Капітальні вимоги (%)	Ліквідність	Стійкість
США	Високий	13%	Висока	Сильна
Великобританія	Високий	12.5%	Висока	Сильна
Євросона	Високий	12%	Висока	Сильна
Індія	Середній	10%	Середня	Помірна
Україна	Середній	8%	Висока	Нестабільна

Джерело: сформовано на основі [12].

Дані табл. 2 показують, що міжнародні стандарти управління ризиками є важливими для забезпечення стабільності банківських систем. Банки, які ефективно впроваджують ці стандарти, мають вищу стійкість до фінансових потрясінь і краще підготовлені до роботи в умовах економічної невизначеності. Проте впровадження цих стандартів потребує значних інвестицій і може зустрічати опір у країнах із менш розвинутою банківською системою. У зв'язку з цим необхідно підвищувати фінансову грамотність та надавати підтримку банкам у таких країнах для успішної адаптації до нових вимог.

Впровадження стандартів Basel III суттєво вплинуло на фінансові показники банків у всьому світі. Підвищились вимоги до якості і кількості капіталу банків: збільшено обсяг капіталу першого рівня (Tier 1 Capital) та підвищено рівень коефіцієнта капітальної адекватності (Capital Adequacy Ratio) у середньому на 2-3% у банках, що активно впровадили ці стандарти [7].

Порівнюємо як змінилися вимоги до капітальної бази з впровадженням кожної з угод (табл. 3).

Таблиця 3. Вимоги до капіталу банків

Показник	Базель I	Базель II	Базель III
Вимоги до капіталу 1-го рівня	Не передбачав конкретного розподілу на капітальні категорії (СЕТ1, Tier 1, Tier 2). Він вимагав загального капітального коефіцієнта (капітал до ризикозважених активів) на рівні 8%.	Ввів поняття Tier 1 капіталу, але конкретні вимоги до СЕТ1 ще не були виділені.	Значно посилив вимоги до СЕТ1, вимагаючи мінімум 4,5% від ризикозважених активів, плюс буфер для збереження капіталу (від 2,5% до 7%), що суттєво підвищило стійкість банків до фінансових потрясінь.
Загальний капітальний коефіцієнт	Загальний капітальний коефіцієнт складав 8%, але без розмежування між типами капіталу.	Підтримував вимогу 8%, але ввів детальніші підходи до оцінки ризиків та розподілу капіталу на рівні Tier 1 та Tier 2.	Підняв вимоги до загального капітального коефіцієнта до 10,5% (включаючи буфер для збереження капіталу), з більш жорсткими вимогами до якості капіталу (наприклад, більша частка повинна складати СЕТ1).

Джерело: сформовано на основі [13, 14].

Збільшення обсягів регулятивного капіталу і підвищення його якості призвело до значного покращення стійкості банківської системи, зокрема відбулись такі зміни:

1. Більшість великих банків досягли або перевищили рекомендований рівень коефіцієнта покриття ліквідності (Liquidity Coverage Ratio, LCR) у 100%, що означає здатність витримувати 30-денний період стресу.
2. Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (Net Stable Funding Ratio, NSFR) показав значне покращення, що відображає здатність банків забезпечити довгострокову фінансову стійкість.
3. Знижено кредитний ризик через підвищені вимоги до капіталу, що призвело до зниження частки проблемних кредитів (NPL).
4. Зменшено ринкові ризики, за рахунок скорочення обсягу ризикових активів, що знизило загальний рівень коливань фінансових показників.
5. Підвищено рівень чистої процентної маржі (Net Interest Margin, NIM), що пов'язано з більш стабільним фінансуванням і зниженням потреби в дорогому короткостроковому запозиченні.
6. Багато банків змогли досягти зростання чистого прибутку, завдяки зниженню витрат на покриття ризиків і стабільності доходів, навіть у умовах підвищених капітальних вимог.

Стандарти Basel III продовжують позитивно впливати на банківські системи, покращуючи їхню стійкість та знижуючи рівень ризиків. Однак впровадження та адаптація цих стандартів у різних країнах відбуваються з різною швидкістю та ефективністю, зокрема в Україні, яка, хоча і показує прогрес, має ще низку викликів.

Впровадження стандартів Basel III суттєво зміцнило фінансові позиції вітчизняних банків і підвищило їхню стійкість до ризиків. Хоча цей процес потребував значних ресурсів і часу, результати показують, що банки стали більш стійкими та стабільними, що сприяє загальній стабільності глобальної фінансової системи.

Проаналізуємо як змінилися показники банківської системи внаслідок змін, запроваджених в Базель I, II і III, на прикладі України (табл.4).

Таблиця 4. Капітал та капітальні вимоги України

Роки	Регулятивний капітал, млн.грн.	Достатність регулятивного капіталу (H2), %	Результат діяльності, млн грн	Рентабельність активів, %	Рентабельність капіталу, %
2001	5148	15,53	-30	-0,09	-0,45
2002	8025	20,69	532	1,27	7,5
2003	10099	18,01	685	1,27	7,97
2004	13274	15,11	827	1,04	7,61
2005	18188	16,81	1263	1,07	8,43
2006	26373	14,95	2170	1,31	10,39
2007	41148	14,19	4144	1,61	13,52
2008	72265	13,92	6620	1,5	12,67
2009	123066	14,01	7304	1,03	8,51
2010	135802	18,08	-38450	-4,38	-32,52
2011	160897	20,83	-13027	-1,45	-10,19
2012	178454	18,9	-7708	-0,76	-5,27
2013	179909	18,06	4899	0,45	3,03
2014	204976	18,26	1436	0,12	0,81
2015	188949	15,6	-52966	-4,07	-30,46
2016	129817	12,31	-66600	-5,46	-51,91
2017	109654	12,68	-159388	0,33	3,33
2018	115818	16,1	-26491	1,54	12,78
2019	126117	16,18	22339	4,79	41,03
2020	150314	19,66	58356	5,23	38,65
2021	182284	21,98	39727	2,14	18,31
2022	211742	18,01	77376	4,2	33,31
2023	211091	19,68	21921	5,79	57,87
2024	258341	21,07	82835	6,88	66

*Примітка: дані подані станом на 01.01. кожного року

Джерело: сформовано на основі [16, 17].

Регулятивний капітал значно зріс з 5148 млн грн у 2001 році до 258341 млн грн у 2024 році, що свідчить про посилення капіталізації банків. Це відображає вимоги Базель II і III, які змушують банки підтримувати вищий рівень капіталу для покриття ризиків.

Достатність регулятивного капіталу (Н2) також зросла, особливо після кризи 2008 року, коли регулятори вимагали більших резервів капіталу. Достатність регулятивного капіталу (Н2) коливається від 12,31% (2016 рік) до 21,98% (2021 рік). Відсоток достатності регулятивного капіталу залишався стабільним і зростав після впровадження Базель III, що вимагав більших буферів капіталу. Більше того, це значно перевищує мінімальну вимогу Базель III у 10,5%, що включає буфери капіталу.

У періоді між 2001 та 2008 роками спостерігається позитивна динаміка результату діяльності, що може свідчити про позитивний вплив стандартів Базель I та часткове впровадження Базель II.

Значні негативні показники у 2008-2012 роках можуть бути пов'язані з глобальною фінансовою кризою, що вплинула на усю фінансову систему, включаючи адаптацію до вимог Базель II.

Після 2012 року, коли розпочалося впровадження Базель III, показники фінансових результатів почали покращуватися, що вказує на позитивний довгостроковий вплив нових стандартів.

Впровадження стандартів Базель I, II та III призводило до змін у фінансових результатах банків. Хоча адаптація до нових стандартів спричинила короткострокові негативні ефекти, довгостроково ці стандарти сприяли підвищенню стабільності та покращенню результатів діяльності банків.

Рентабельність капіталу і рентабельність активів не є прямими показниками Базель III, але вони демонструють здатність банків генерувати прибуток, що дуже важливо для стійкості.

Рентабельність активів і капіталу демонструють нестабільність у кризові періоди (наприклад, 2009, 2010, 2014, 2015 роки), але поступово відновлюються з ростом капіталу та покращенням достатності капіталу, особливо після впровадження Базель III.

На основі вищенаведених даних можна зробити висновок, що впровадження Базельських угод має позитивний вплив на банківську систему України. Банківська система відповідає вимогам Базель III щодо капітальних коефіцієнтів. Більше того, показник достатності регулятивного капіталу (Н2) перевищує мінімальні вимоги Базель III, що свідчить про відповідність стандартам та стійкість банківської системи.

Стандартами Basel III були запроваджені вимоги до ліквідності, спрямовані на забезпечення банками достатніх резервів для покриття короткострокових зобов'язань. Зокрема введено коефіцієнт покриття ліквідності (Liquidity Coverage Ratio, LCR) та чистий стабільний фінансування коефіцієнт (Net Stable Funding Ratio, NSFR).

Проаналізуємо тенденції змін цих показників протягом 2022-2024 рр. системно важливих банків України (табл.5).

Таблиця 5. Показники LCR та NSFR України

Банк	Роки	LCR _{вв}	LCR _{ів}	NSFR
АТ «Укресімбанк»	01.01.2022	193,2113	163,3814	122,0130
	01.01.2023	176,7306	312,6368	139,0552
	01.01.2024	271,617	488,1999	202,2366
АТ «Райффайзен Банк»	01.01.2022	219,0838	318,1802	122,3173
	01.01.2023	305,9589	333,6871	171,8394
	01.01.2024	228,6414	234,9970	198,9144
АТ «ТАСКОМБАНК»	01.01.2022	197,9569	157,8147	129,5323
	01.01.2023	221,0604	308,3153	124,9285
	01.01.2024	170,4879	165,4428	139,1533
АТ «КРЕДОБАНК»*	01.01.2022	-	-	-
	01.01.2023	209,2614	217,4043	166,8552
	01.01.2024	257,3776	374,5537	249,5434
Акціонерний банк «Південний»	01.01.2022	191,3966	240,7393	161,1975
	01.01.2023	242,0378	242,0412	180,9285
	01.01.2024	286,7892	223,2746	219,4151
АТ «ПУМБ»	01.01.2022	173,2597	211,0636	126,8631
	01.01.2023	248,6235	328,2447	148,8515
	01.01.2024	232,1630	394,8846	191,3437
АТ «УКРСИББАНК»	01.01.2022	253,7014	220,2725	171,6300
	01.01.2023	307,6355	286,7259	327,3504
	01.01.2024	289,2903	242,2817	338,2346
АТ «КРЕДІ + АГРИКОЛЬ БАНК»*	01.01.2022	-	-	-
	01.01.2023	228,9186	216,6505	184,5077
	01.01.2024	277,0697	297,0263	345,2325
АБ «УКРГАЗБАНК»	01.01.2022	166,0401	146,6489	129,7397
	01.01.2023	142,7336	167,1440	113,8949
	01.01.2024	189,7836	217,6919	139,1796
АТ «ОТП БАНК»	01.01.2022	156,9780	177,6837	131,9054
	01.01.2023	258,4908	246,9241	171,1896
	01.01.2024	257,8735	302,1892	237,2654

Продовження таблиці 5

Банк	Роки	LCR _{вв}	LCR _{ів}	NSFR
АТ «Ощадбанк»	01.01.2022	257,9796	149,6169	180,2006
	01.01.2023	312,4279	241,3965	177,3917
	01.01.2024	280,2822	314,6141	199,4815
АТ КБ «ПриватБанк»	01.01.2022	258,8487	200,3644	156,5656
	01.01.2023	311,0103	260,1445	182,2410
	01.01.2024	462,8319	266,0898	185,2109
АТ «А – БАНК»	01.01.2022	695,0310	434,3076	118,0136
	01.01.2023	1 206,8292	457,1159	178,8065
	01.01.2024	939,1778	502,2067	176,7858
АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	01.01.2022	311,9346	376,4571	115,1655
	01.01.2023	540,4163	741,2126	195,5444
	01.01.2024	379,2404	555,7972	188,2769
АТ «СЕНС БАНК»	01.01.2022	193,7731	444,1688	121,8992
	01.01.2023	311,2750	471,6743	109,2852
	01.01.2024	432,1447	635,4579	180,3417
Середнє значення свб	01.01.2022	251,4765	249,2845	137,4648
	01.01.2023	334,8939	322,0878	171,5113
	01.01.2024	334,137	332,9361	212, 7077

* - дані відсутні

Джерело: сформовано на основі [16, 17].

Зростання LCR і NSFR у 2022-2024 роках свідчить про зміцнення ліквідності та стабільності фінансування в українській банківській системі, що стало результатом впровадження більш жорстких вимог Базель III та підвищеної уваги до управління ризиками.

Українська банківська система демонструє значне покращення своїх показників ліквідності та стабільності фінансування, що відповідає вимогам Базель III (100%) та навіть перевищує їх. Високі значення LCR і NSFR свідчать про те, що банки добре підготовлені до покриття своїх короткострокових і довгострокових зобов'язань, що підвищує їхню стійкість до фінансових потрясінь.

Важливим показником стану банківської системи є також частка непрацюючих кредитів (NPL), оскільки вона відображає якість кредитного портфеля банків. Високий рівень NPL може свідчити про проблеми з поверненням кредитів, що негативно впливає на прибутковість та стійкість банків. Тому розглянемо динаміку частки проблемних кредитів (NPL) банківської системи України протягом 2018-2024 рр. (рис.1).

Загальне зниження NPL до 2022 року демонструє, що заходи, запроваджені в рамках Базель III, мали позитивний вплив на стабілізацію

банківської системи. Банки стали більш стійкими до ризиків і змогли знизити частку непрацюючих кредитів.

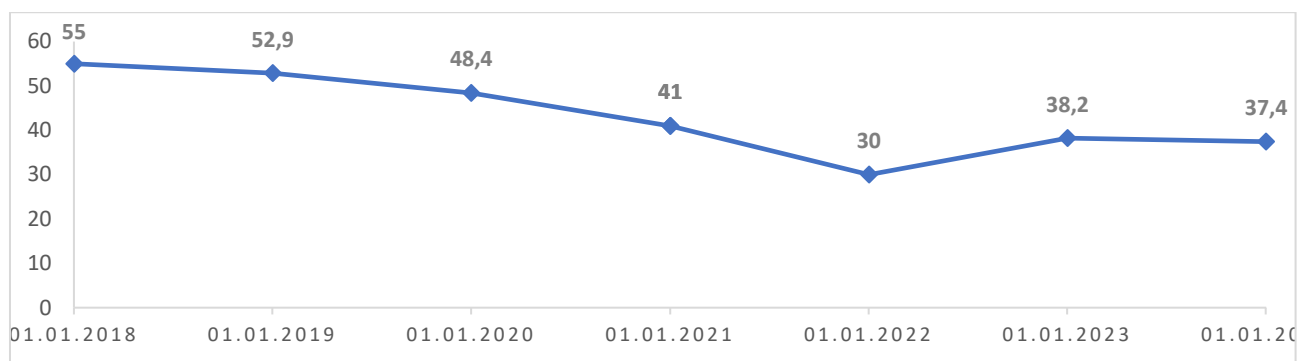

Рис. 1. Динаміка NPL 2018-2024 рр.

Джерело: сформовано на основі [17].

Зростання NPL у 2023 році свідчить про те, що, незважаючи на покращення системи управління ризиками, внутрішні фактори можуть значно впливати на якість кредитних портфелів. Це підкреслює важливість не тільки нормативних стандартів, але й адаптивності банків до макроекономічних змін.

Показники частки непрацюючих кредитів (NPL) демонструють позитивну динаміку зниження до 2022 року, що свідчить про ефективність впроваджених стандартів Базель III. Однак зростання NPL у 2023 році вказує на необхідність додаткових заходів для підтримки банківської стабільності в умовах економічних викликів.

Проведемо дослідження нормативів кредитного ризику, як одного з найважливіших ризиків для банківської системи України (табл.6).

Таблиця 6. Нормативи кредитного ризику банків України

	2019	2020	2021	2022	2023	01.07. 2024	%				
							2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2023/ 2019
H7	17,32	19,85	19,4	18,95	14,55	16,08	114,6	97,7	97,68	76,78	83,9
H8	120,54	84,6	70,7 5	88,08	58,14	58,73	70,18	83,63	124,49	66	48,23
H9	7,23	3,8	4,25	3,65	2,12	1,49	52,56	111,84	85,88	58,08	29,32

Джерело: сформовано на основі [16].

Показник H7 зріс у 2020 році, що стало результатом підвищеної уваги банків до управління ризиками через нові вимоги Базель III. Банки стали більш обережними щодо кредитування окремих контрагентів. Починаючи з 2021 року, спостерігається поступове зниження показника, що свідчить про

зростання обережності банків у видачі кредитів великим клієнтам, намагаючись уникнути надмірної концентрації ризику.

Показник Н8 значно знизився у 2020 році, що пов'язано з посиленням вимог Базель III до обмеження великих кредитних ризиків. Це спонукало банки до більш консервативного підходу в управлінні ризиками, особливо щодо великих кредитних експозицій. Показник Н8 демонструє коливання в подальші роки, що пов'язано з адаптацією банків до нових умов, а також впливом зовнішніх економічних факторів: війна, економічні кризи та зміни на ринках.

Норматив Н9 демонструє значне зниження після 2019 року, що свідчить про те, що банки активно знижують ризики, пов'язані з операціями з пов'язаними особами. Це стало наслідком посилення вимог до прозорості і управління конфліктами інтересів, закріпленими у стандартах Базель III.

Запровадження стандартів Базель III сприяло посиленню уваги банків до управління ризиками, зокрема, до концентрації кредитного ризику та операцій з пов'язаними з банком особами. У деяких випадках посилення вимог призвело до зниження показників, що свідчить про обережніший підхід до управління ризиками, підвищення стійкості банків перед потенційними шоками та економічними кризами.

Загалом, Базель III змусив банки бути більш обережними у видачі кредитів, особливо щодо великих кредитних експозицій і операцій з пов'язаними з банком особами, що сприяло зниженню загального рівня ризиків у банківському секторі.

Таким чином, в Україні впровадження Базельських угод супроводжується низкою специфічних викликів:

1. Недостатність капіталу: багато українських банків мають недостатній рівень капіталізації, що ускладнює виконання нових вимог. Це особливо стосується невеликих банків, які мають обмежений доступ до додаткових фінансових ресурсів.

2. Проблеми з ліквідністю: ліквідність банків зафіксовано на високому рівні, проте українські банки часто стикаються з проблемами короткострокової

ліквідності через низький рівень довіри з боку клієнтів та вкладників, а також обмежений доступ до міжнародних ринків капіталу.

3. Регуляторне середовище: часті зміни в українському законодавстві та регуляторних актах створюють додаткові складнощі для банків, які намагаються дотримуватися стандартів Basel III. Крім того, недостатній розвиток фінансових ринків обмежує можливості для ефективного управління ризиками.

Незважаючи на низку викликів, впровадження Базельських угод в Україні надало для банківської системи такі можливості та переваги:

1. Покращення фінансової стійкості, зменшення ризиків банкрутства та здатність протистояти фінансовим шокам.

2. Завдяки запровадженню більш прозорих та надійних стандартів управління капіталом, українські банки змогли залучити більше міжнародних інвестицій та кредитних ліній.

3. Запровадження вимог до капіталу та ліквідності допомогло уникнути серйозних фінансових криз, які могли б негативно вплинути на економіку України.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Впровадження Базельських угод суттєво вплинуло на розвиток банківської системи України. Це виявилось у кількох ключових аспектах:

1. Підвищення капіталізації банків: відповідно до вимог Базельських угод, українські банки збільшили мінімальний розмір капіталу, що підвищило їхню фінансову стійкість.

2. Поліпшення управління ризиками: банки впровадили сучасні системи управління ризиками, що дозволило ефективніше оцінювати та контролювати кредитні, ринкові та операційні ризики.

3. Підвищення прозорості та звітності: відповідність стандартам Базеля сприяла підвищенню прозорості діяльності банків, зокрема щодо публікації фінансових звітів і розкриття інформації про ризики.

4. Посилення регуляторного нагляду: Національний банк України впровадив жорсткіші вимоги до банківського нагляду, що допомогло зменшити ймовірність виникнення кризових ситуацій у банківському секторі.

5. Оптимізація операційної діяльності: у зв'язку з новими вимогами, банки впровадили ефективніші внутрішні процеси та підвищили якість обслуговування клієнтів, що сприяло зміцненню довіри до банківської системи.

Таким чином, впровадження Базельських угод сприяло зміцненню банківської системи України, підвищенню її стійкості до зовнішніх і внутрішніх шоків та покращенню загальних фінансових показників.

Впровадження Базельських угод сприяло підвищенню безпеки України. Завдяки посиленню фінансової стійкості банків та регуляторного нагляду зменшилися вразливості фінансової системи. Підвищення прозорості та ефективне управління ризиками також допомогли захистити банки від кіберзагроз, що важливо для захисту критичної інфраструктури країни. Стійкість банківської системи забезпечує стабільність фінансового сектора навіть в умовах кризи.

Перспективи подальших досліджень можуть включати: аналіз впливу нових фінансових технологій (FinTech) на управління ризиками; дослідження ефективності впровадження стандартів у країнах з різними економічними умовами; вивчення адаптації стандартів до нових видів ризиків, таких як кіберризик та їхнього відображення в існуючих стандартах.

Література

1. Глосарій статистичних термінів. *ESCWA*: веб-сайт. 2022. URL: <https://www.unescwa.org/sd-glossary?combine=Basel+Capital+Accords+%28Basel+I%2C+Basel+II%2C+Basel+III%29&domain=All>
2. What is Basel I, Basel II and Basel III? *Quora*: website. 2017. URL: <https://www.quora.com/What-is-Basel-I-Basel-II-and-Basel-III>
3. Основні принципи ефективного банківського нагляду (Основні Базельські принципи). *Національний банк України*: офіційний сайт. 2012. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-printsipi-efektivnogo-bankivskogo-naglyadu-osnovni-bazelski-printsipi>

4. Науменкова С. Базель I, II, III: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи. *Економіка*. 2016. № 12 (177). С. 39-48. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/177_5.pdf

5. Блащук-Дев'яткіна Н.З., Себестянович І. Базельський комітет та його роль в регулюванні банківської діяльності. *Молодий вчений*. 2020. 4 (80). С. 286-289. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-59>

6. Копилова О., Пічугіна Ю., Залецька І. Банківські ризики під час воєнного стану в Україні. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. №3 (9). С. 39-49. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/3995/4017>

7. Базель II і Базель III: у чому різниця? *Bankografo.com*: веб-сайт. 2011. URL: <https://bankografo.com/bazel-ii-i-bazel-iii-u-chomu-riznitsya.html>

8. Коваленко В., Шелудько С., Радова Н., Муршудлі Ф., Гончар К. міжнародні стандарти регулювання банківського капіталу. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 1(36), с. 35-45. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i36.227609>

9. Carletti E., Goldstein I., Leonello A. The Interdependence of Bank Capital and Liquidity. *SSRN*. 2020. No. 128. 60 с. URL: <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3523208>

10. Thakor A. V. Post-Crisis Regulatory Reform in Banking: Address Insolvency Risk, not Illiquidity! *Journal of Financial Stability*. 2018. № 37. P. 107-111. URL: [https://apps.olin.wustl.edu/faculty/Thakor/Website%20Papers/PostCrisis_JFS_37\(2018\).pdf](https://apps.olin.wustl.edu/faculty/Thakor/Website%20Papers/PostCrisis_JFS_37(2018).pdf)

11. DeYoung R., Distinguin I., Tarazi A. The Joint Regulation of Bank Liquidity and Bank Capital. *Journal of Financial Intermediation*. 2018. № 34. Pp. 32-46. URL: https://www.researchgate.net/publication/321144539_The_Joint_Regulation_of_Bank_Liquidity_and_Bank_Capital

12. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III. *Monitoring Report*. March 2024. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d570.pdf>
13. Дудукалова О.С., Матвієнко Г.А. Впровадження Базель III для збільшення стійкості банківської системи: особливості та нововведення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3393/3320/>
14. The Basel framework: the global regulatory standards for banks. European Banking Authority. URL: <https://www.eba.europa.eu/activities/basel-framework-global-regulatory-standards-banks>
15. Наглядова статистика. *Національний банк України*: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
16. Основні показники діяльності банків. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
17. Рівень непрацюючих кредитів (NPL). Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>

References

1. ESCWA: Website (2022), "Glossary of statistical terms", available at: <https://www.unescwa.org/sd-glossary?combine=Basel+Capital+Accords+%28Basel+I%2C+Basel+II%2C+Basel+III%29&domain=All> (Accessed 17 August 2024).
2. Quora: Website (2017) "What is Basel I, Basel II and Basel III?", available at: <https://www.quora.com/What-is-Basel-I-Basel-II-and-Basel-III> (Accessed 18 August 2024).
3. National Bank of Ukraine: official website (2012), "Basic principles of effective banking supervision (Basic Basel principles)", available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-printsipi-efektivnogo-bankivskogo-naglyadu-osnovni-bazelski-printsipi> (Accessed 19 August 2024).
4. Naumenkova, S. (2016), "Basel I, II, III: development of approaches to strengthen the regulatory framework", *Ekonomika*, [Online], vol. 12 (177), pp. C.39-

48, available at: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/177_5.pdf (Accessed 18 August 2024).

5. Blaschuk-Dev'iatkina, N. and Sebestianovych, I. (2020), "The Basel Committee and its role in banking regulation", *Molodyj vchenyj*, [Online], vol. 4 (80). pp. 286-289. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-59>.

6. Kopylova, O., Pichuhina, Yu. and Zalets'ka, I. (2023), " Banking risks during martial law in Ukraine", *Aktual'ni pytannia u suchasnij nauksi*, [Online], vol. 3 (9), pp.39-49, available at: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/3995/4017> (Accessed 17 August 2024).

7. *Bankografo.com*: Website (2011), "Basel II and Basel III: what's the difference?", available at: <https://bankografo.com/bazel-ii-i-bazel-iii-u-chomu-riznitsya.html> (Accessed 18 August 2024).

8. Kovalenko, V., Shelud'ko, C., Radova, N., Murshudli, F. and Honchar, K. (2021), "International standards of bank capital regulation", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, [Online], vol. 1(36), pp. 35-45. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i36.227609>.

9. Carletti, E., Goldstein, I. and Leonello A. (2020), "The Interdependence of Bank Capital and Liquidity", *SSRN*, [Online], vol. 128, pp 60. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3523208>.

10. Thakor, A. V. (2018), "Post-Crisis Regulatory Reform in Banking: Address Insolvency Risk, not Illiquidity!", *Journal of Financial Stability*, vol. 37, pp. 107-111, available at: [https://apps.olin.wustl.edu/faculty/Thakor/Website%20Papers/PostCrisis_JFS_37\(2018\).pdf](https://apps.olin.wustl.edu/faculty/Thakor/Website%20Papers/PostCrisis_JFS_37(2018).pdf) (Accessed 20 August 2024).

11. DeYoung, R., Distinguin, I. and Tarazi, A. (2018), "The Joint Regulation of Bank Liquidity and Bank Capital", *Journal of Financial Intermediation*, vol. 34, pp. 32-46, available at: https://www.researchgate.net/publication/321144539_The_Joint_Regulation_of_Bank_Liquidity_and_Bank_Capital (Accessed 20 August 2024).

12. Basel Committee on Banking Supervision (2024), "Basel III", Monitoring Report", available at: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d570.pdf> (Accessed 20 August 2024).

13. Dudukalova, O. and Matviienko H. (2024), "Implementation of Basel III to enhance the resilience of the banking system: features and key changes", *Economy and society*, vol. 59, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3393/3320/> (Accessed 20 August 2024).

14. European Banking Authority, "The Basel framework: the global regulatory standards for banks", available at: <https://www.eba.europa.eu/activities/basel-framework-global-regulatory-standards-banks> (Accessed 19 August 2024).

15. National Bank of Ukraine: official website (2024), "Supervisory statistics", available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (Accessed 19 August 2024).

16. Minfin (2024), "Main performance indicators of banks", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/> (Accessed 20 August 2024).

17. National Bank of Ukraine: official website (2024), "The level of non-performing loans (NPL)", available at: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> (Accessed 20 August 2024).

Стаття надійшла до редакції 02.09.2024 р.